RUOKAVIRASTO
Livsmedelsverket • Finnish Food Authority

LAUSUNTO

1480868

Pvm/Datum/Date 14.10.2021

Dnro/Dnr/DNo 6150/00.00.01.00.02/2021

Eduskunnan maatalousjaosto
kaisa.iso-sipila@eduskunta.fi

Maatalousjaosto perjantai 15.10.2021 klo 8:00 / HE 146/2021 vp / Asiantuntijalausunto

Kirjallinen asiantuntijalausunto mom. 30.20.01 Ruokaviraston toimintamenot, elintarvikeketjun rikollisuuden torjuntatyö ja etämyynnin valvonta sekä sen kehittäminen ml. rahoituksen kipupisteet

Ruokavirasto kiittää mahdollisuudesta kirjallisen asiantuntijalausunnon antamiseen hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022 (Tae 2022).

Ruokaviraston toimintamenomäärärahat

Ruokaviraston toimintamenomäärärahoihin on talousarvioesityksen 2022 (TAE2022) kehyksen 77,272 milj. euron lisäksi on esitetty vielä Tae 2022 täydentävässä esityksessä osoitettavaksi tietojärjestelmiin määräraha sähköisen asioinnin kehittämiseen elintarvikeketjussa (Salli) sekä Sampo määräraha maksu-, raportointi- ja saatavienseurantajärjestelmän uudistamiseen (Sampo) yhteensä 1,917 milj. euroa. Edellä mainitut ja muut kertaluonteiset lisäykset mukaan lukien Ruokaviraston toimintamenomomentille esitetään vuodelle 2022 yhteensä noin 79 milj. euron nettomäärärahaa, josta peruskehyksen osuus on noin 66 milj. euroa.

Ruokaviraston alustava peruskehystaso vuosille 2022–2026 on noin 65–66 milj. euroa. Ruokavirasto pitää selvänä sitä, että virastot nykyisessä valtiontalouden haastavassa tilanteessa tehostavat vastuullisesti toimintaansa, priorisoivat tehtäviään ja etsivät säästökohteita osana normaalitoimintaa. Toisaalta mm. teknologian nopea kehitys, digitalisaatio sekä uusien lakisääteisten tietojärjestelmien rakentaminen koko toimialan virastonomaisvalvontaketjun (mm. ELYt, AVIt ja kunnat) ja laajan asiakaskunnan käyttöön sekä niiden jatkuva kehittäminen ja ylläpito aiheuttavat Ruokavirastonkin toiminnassa äärimmäisen vaikeita tilanteita toiminnan ja talouden tasapainon ylläpitämiseksi, kun ne tällä hetkellä on suurimmaksi osaksi rahoitettava viraston peruskehyksestä. Tämän lisäksi kehyskaudella on erityisesti huomioitava riittävien osaavien henkilöstöresurssien varaaminen viraston tehtävien

Ruokavirasto
PL 100, 00027 RUOKAVIRASTO
Puh. 029 530 0400 (vaihde)
ruokavirasto.fi
Y-tunnus: 2911686-7

Livsmedelsverket
PB 100, 00027 LIVSMEDELSVERKET
Tfn 029 530 0400 (växel)
livsmedelsverket.fi
FO-nummer: 2911686-7

Finnish Food Authority
P.O. Box 100, FI-00027 FINNISH FOOD AUTHORITY, FINLAND
Tel. +358 29 530 0400 (switchboard)
foodauthority.fi
Business ID: 2911686-7

asianmukaiseksi hoitamiseksi huomioiden erityisesti myös huomattavan eläköityvien henkilöiden määrän ja virastolle jatkuvasti EU- ja kansallisen lainsäädännön myötä tulevat uudet tehtävät sekä viraston maksullisen toiminnan vaikutuksen viraston määrärahoihin kustannusvastaavuuden ollessa noin 89 %.

Suurin osa Ruokaviraston toiminnasta on maksutonta toimintaa, jolloin rahoitus tulee valtion talousarviosta. Budjetointiaste on 68 %, joten 32 % menoista tulee kattaa maksullisen toiminnan tuloilla. Tietojärjestelmien kehittämisen ja ylläpitämisen sekä muiden investointien kohdalla maksuttoman toiminnan osuus on yli 80 %. Maksutonta toimintaa varten rakennettujen tietojärjestelmien jatkuvan kehittämisen ja ylläpidon menot on tällä hetkellä rahoitettava viraston peruskehyksestä. Maksulliseen toimintaan rakennettujen tietojärjestelmien kustannusten kasvu nostaa myös painetta korottaa hintoja siitä huolimatta, että virasto omilla toimenpiteillään sopeuttaa ja tehostaa suunnitelmallisesti omaa toimintaansa myös tällä toiminta-alueella. Vuoden 2020 aikana virasto tehosti ja säästi mm. toimitilojen käytössä sekä työkyvyttömyyseläkemaksuissa onnistuen alentamaan työkyvyttömyysriskikerrointaan ja vähentämään merkittävästi henkilöstön sairaspoissaoloja.

Virastolla on perustamisestaan lähtien ollut olemassa mittava toiminnan ja talouden sopeuttamistarve, joka vaatii jo viraston perustehtävien hoitamiseksi ja välttämättömien toimintaedellytysten turvaamiseksi vuodelle 2022 ja kehyskaudelle 2023–2026 erittäin tiukkaa talous- ja rekrytointikuria sekä toiminnan ja talouden tasapainottamiseksi suunniteltuja ja käynnissä olevia menojen karsimista ja tulopohjan vahvistamista koskevia sopeuttamistoimenpiteitä kaikilla viraston tehtäväalueilla. Tätä työtä jatketaan järjestelmällisesti painottaen ennakointia, tehtävien kriittistä priorisointia sekä huolellista ja pitkäjänteistä henkilöstö- ja talousresurssien suunnittelua.

Elintarvikeketjun rikollisuuden torjuntatyö

Elintarvikeketjun rikollisuus on maailmanlaajuinen ilmiö; vuositasolla tällaisia rikoksia on arvioitu tehtävän maailmassa noin 30 miljardin €:n arvosta. On myös havaittu, että organisoitunut rikollisuus laajentaa toimintojaan elintarvikesektorille, koska tällä alalla rikoksesta saatava hyöty on suuri, kiinni jäämisen riski pieni ja rangaistukset lieviä. Elintarvikeketjun rikoksissa on lähes aina vaikuttimena taloudellinen hyöty ja osassa rikoksissa aiheutuu myös terveysvaaraa kuluttajille. Rikollista toimintaa on niin kasvintuotannossa, luomutuotannossa, elintarvikkeiden ja rehujen tuotannossa kuin eläintuotannossa. Elintarvikeketjun rikollisuuden torjunta on tärkeää kuluttajien terveyden suojelemiseksi ja harhaanjohtamisen ehkäisemiseksi sekä myös laillisesti

toimivien yritysten suojelemiseksi epäterveeltä kilpailulta. Elintarviketeollisuus ja alan yritykset näkevät vilpillisen kilpailuedun kitkemisen hyvin keskeisenä viranomaistehtävänä. Elintarvikeketjun rikollisuuden torjunnan uskottavuus on merkittävä tekijä Suomen elintarviketuotannon maineelle, jonka säilyttäminen on tärkeä mm. elintarvikeviennin ja kotimaisen ruoan kulutuksen edistämisessä.

Myös Suomessa elintarvikeketjun rikostapauksia tulee esiin kasvavassa määrin. Ruokavirasto kehittää parhaillaan tämän sektorin rikostorjuntaa harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelmasta saaduilla hankevaroilla. Virasto on koonnut valtakunnalliseen tilannekuvaan elintarvikeketjun rikostapaukset vuodesta 2018 lähtien. Kirjattuja tapauksia on syyskuun 2021 loppuun mennessä kertynyt noin 150 kpl. Uusia epäilyjä rikostapauksista tulee viraston tietoon viikoittain ja tapausmäärä päivittyy edelleen myös vanhempien tapausten osalta. Noin 50 % tapauksista on tähän mennessä johtanut tutkintapyyntöön, osassa tapauksista jatketaan valvontaa ja tehdään lisäselvityksiä. Yhä useammin rikosepäilytapaukset ovat monialaisia, mikä edellyttää viranomaiskentältä entistä tiiviimpää yhteistyötä. Elintarvikeketjun rikostapaukset kytkeytyvät usein talousrikollisuuteen, veropetoksiin, huumekauppaan, laittomaan maahantuloon, laittoman työvoiman käyttöön ja jopa ihmiskauppaan lieveilmiöineen. Usein rikostapaukset liittyvät myös kansainväliseen kauppaan, jolloin Suomi on osa suurempaa kansainvälistä rikoskokonaisuutta.

Rikollisen toiminnan tunnistamisen parantamiseksi elintarvikeketjun valvontaviranomaisia sekä poliiseja, syyttäjiä ja muita yhteistyöviranomaisia koulutetaan nyt Ruokaviraston toimesta aktiivisesti. Koulutustarjonnan lisääminen on johtanut rikosepäilytapausten merkittävään lisääntymiseen. Ruokavirastoa työllistää tapausten esiselvittelyt, tutkintapyynnöt, rikosprosessin aikaiset asiantuntija- ja loppulausunnot sekä osallistuminen tuomioistuinkäsittelyyn. Ruokaviraston nykyiset resurssit ovat riittämättömät vastamaan tähän kasvavaan rikostapausten selvittämistarpeeseen ja raskaiden rikosprosessien läpivientiin. Tehtävään on vaikea siirtää resursseja viraston sisäisesti, koska samanaikaisesti viraston on huolehdittava laajojen lainsäädäntöuudistusten toimeenpanosta, CAP-uudistuksesta ja isoista digitalisaatiohankkeista.

Etämyynnin valvonnan järjestäminen

Elintarvikeketjun tuotteiden verkko- ja etämyynti on voimakkaasti lisääntynyt viime vuosina, ja tämä on erityisesti näkynyt meneillään olevan koronaviruspandemian aikana. Etäkauppaa tehdään etenkin elintarvikkeiden, rehujen ja siementen myynnissä. Usein verkkokaupassa on mukana myös ulkomaisia toimijoita ja verkkosivuja. Etä- ja verkkokaupan valvonta on osa elintarvikeketjun viranomaisvalvontatyötä ja

erityisesti verkkokaupan valvonta on järkevää keskittää Ruokavirastoon. Verkkokaupan tehokas valvonta edellyttää siihen suunniteltuja IT-työkaluja (webcrawler, nettimönkijä) ja sieltä esille nousseiden tapausten selvittämistä. Uusi EU-lainsäädäntö mahdollistaa tähän tarkoitukseen mm. anonyymit verkko-ostot ja verkkosivujen sulkemisen. Ruokavirastossa on havaittu, että kevyelläkin yhden henkilön suorittamalla manuaalisella etsinnällä löytyy päivässä helposti 20 verkkosivua, jossa tuotteita markkinoidaan määräysten vastaisesti. Näiden löydettyjen tapausten määrän uskotaan kasvavan merkittävästi, jos ja kun virasto saa käyttöönsä nettimönkijän. Näiden tapausten selvittämiseksi ja suunnitelmallisen valvonnan järjestämiseksi myös etä- ja verkkokaupan valvontaan tarvitaan lisäresursseja. Verkko- ja etäkaupan laittomaan toimintaan liittyy usein kuluttajan harhaanjohtamista, petoksia ja joissain tapauksissa myös suoranaisia terveysriskejä ja eläin- ja kasvitautiuhkia.

Rikollisuuden torjuntaan ja etäkaupan valvontaan esitetty lisämääräraha

Elintarvikeketjun rikollisuuden torjuntatyön ja etämyynnin valvonnan vahvistamiseksi maa- ja metsätalousministeriö on ehdottanut vuoden 2022 talousarvioon yhteensä 0,65 milj. euron lisämäärärahaa Ruokavirastolle (mom. 30.20.01 Ruokaviraston toimintamenot). Velvoite elintarvikeketjun rikollisuuden torjuntaan sekä etä- ja verkkokaupan valvontaan tulee EU:n virallisesta valvonnasta annetusta asetuksesta 2017/625. Tätä valvontaa myös seurataan ja koordinoidaan EU-tasolla. Suomen olisi syytä pystyä osoittamaan, että maamme hoitaa omalta osaltaan rikostapausten selvittämisen ja etäkaupan valvonnan.

Lopuksi

Ruokavirasto kiittää siitä, että sen rahoitustarpeet on nähty tärkeinä ja niitä on huomioitu valtion toiminnan ja talouden suunnittelussa ja rahoituksessa vuonna 2022 ja kehyskaudella. Ruokavirasto toivoo, että tämän lisäksi edellä tässä lausunnossa esille tuodut näkökohdat ja rahoitustarpeet viraston perustoiminnan turvaamiseksi otetaan huomioon maa- ja metsätalousvaliokunnassa ja eduskunnassa valtion vuoden 2022 talousarvioesitystä käsiteltäessä.